

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАС РЕДАКТОРЛАР КЛУБЫ
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
БАСПАСӨЗ ЖӘНЕ БАСПА ІСІ КАФЕДРАСЫ

**«ЖУРНАЛИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ»**

атты Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі,
Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі
филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы
Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналған халықаралық
ғылыми-тәжірибелік конференция МАТЕРИАЛДАРЫ

24 қараша, 2023 жыл

Астана, 2023

ӘОЖ 070+821.512.122.0
ҚБЖ 76.01+83.3 (5 Каз)
X17

Жалпы редакциясын басқарған
филология ғылымдарының кандидаты, профессор Қ.Ө.Сақ
Жауапты редактор - құрастырушы:
филология ғылымдарының кандидаты, профессор М.Б.Тоқтағазин
Құрастырушы – филология ғылымдарының кандидаты А.Қ.Умбетова

Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналған «ЖУРНАЛИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 24 қараша, 2024 жыл / жауапты редактор - құрастырушы М.Б.Тоқтағазин, құрастырушы А.Қ.Умбетова. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023. -333 б.

ISBN 978-601-337-930-2

Жинақ Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналып, «Журналистика мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері және даму парадигмалары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы аясында шығарылды. Ғылыми еңбекке еліміздегі және шет елдердегі ғалым-зерттеушілердің журналистика мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері және даму парадигмалары туралы тың мақалалары мен елге танымал ғалымдардың, педагогтар мен басқа да танымал тұлғалардың профессор С.Е.Тапанованың ғалым, ұстаз, тәлімгер ретіндегі келбетін ашатын мақала, естелік, эсселері енгізілген.

Ғылыми жинақ материалдары студенттер мен магистранттарға, докторанттарға, жас зерттеушілер мен қаламгерлерге және жалпы көпшілік оқырмандарға арналған.

ISBN 978-601-337-930-2

ӘОЖ 070+821.512.122.0
©Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ

Сыдықов Е.Б.....	3
------------------	---

I БҰҚАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Пронин А. Ресурсный подход в исследования масс-медиа: к постановке проблемы.....	4
Алламбергенова П. Қарақалпақстан телевидениесіндегі парламент журналистикасы.....	6
Ишанова А. Маклюэн и его концепция социальных медиа.....	8
Таштемирова З. Об основных свойствах и категориях медиатекста.....	13
Джуракулова Г, Спикердің аудиториямен жұмыс істеу принциптер.....	17
Жұмабекова Ф.Н, Дарменова А.Е. Болашақ мамандар даярлауда цифрлық технологияны пайдаланудың тиімділігі.....	21
Бахрамова М. Исследование гендерного фактора в речевом поведении.....	28
Козлов А, Канапьянов С. Становление и развитие военной журналистики Казахстана.....	33
Мутугулина Н. Особенности современных сми в аспекте глобализации.....	40
Есенбекова Ұ. Жаңаарқалық профессордың даналық шуағы.....	44
Шалғынбаева К, Жұпархан А. Оқушылардың танымдық белсенділігін сүйемелдеуге бұқаралық коммуникация құралдарының әсері.....	49
Тоқтағазин М. Ғылым шыңындағы ғибратты ғалым.....	55
Есенбекова Ұ, Рахымбаев Н. Қоғамдық сананың өсуі мен телевизияның даму кезеңдерінің технологиялық өзгерістермен байланысы.....	58
Баткеева Б. Мұзафар Әлімбаевтың редакторлық қызметі (ақынның 100- жылдық мерейтойына орай.....	66

Умбетова А, Шауенова Г, Ерол А. Абай Құнанбайұлы және алаш көсемсөзі.....	70
Демьянова А, Насырова Р, Абишева В. Сторителлинг как современная форма сказительства.....	75
Омарханов Ж. Баспасөз қызметінің мемлекеттік құрылымдардағы рөлі: стратегиялары мен ықпалы.....	80
Абдрахманова А. Әлеуметтік медианың БАҚ саясатындағы рөлі және олардың экономикалық пайдасы.....	83
Асилбек Ж. Интернет бақ-тың ақпарат берудегі мультимедиялық құралдарды қолдануы.....	87
Мажитова Л, Каирова Г. Бұқаралық-коммуникациялық қызмет жүйесіндегі журналистика психологиясы.....	92
Тайжанова Г. Қазақ терминологиясының даму белестері.....	95
Абилбекова И, Шурентаев А. Медиадағы балалар мен жастарға арналған білім беру контенті.....	98
Бахтиярқызы Ж. 1996-2000 жылдар аралығында “Егемен Қазақстан” газетінде қозғалған әйелдер мәселесі.....	102
Қазанбай Д, Жанпейісова Қ. БАҚ-ғы кәсіпкерлікті реттеу және қолдау бойынша мемлекеттік саясатты талдау.....	106
Калмурзина М, Сәрсенбаева А, Болатова Ж. Ғылыми библиография дамуының әлеуметтік-институционалдық мәселелері.....	110
Жапаева Г, Жанпейісова Қ. Ақпараттық кеңістікте діни фактордың талдануы.....	113
Төлекбаева Г. «Abai tv» телеарнасындағы алаш тақырыбы.....	117
Мұратқызы С. Камал Смайылов публицистикасындағы білім және ғылым тақырыбы.....	121
Асқар С. Заманауи медиадағы ғылым көрінісі: тенденциялар, кейстер мен перспективаларды талдау.....	125
Kusainova A, Zhanysbaeva A. The concept and features of criminal journalism.....	130
Қайратқызы А. COVID-19 пандемиясы кезеңінде қазақстанда тұрмыстық зорлық зомбылықты реттеудегі масс-медианың рөлі.....	134
Айтбай А. Қазақстанның медиа кеңістігіндегі креативті индустрия және медиаэтика мәселесі.....	140
Болатова Ұ. Қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдары үшін халықаралық идеологиялық егемендікті тұрақтандырудағы жаңа перспективалар мен сын - қатерлер.....	145
Қабдрашев Б. Саяси қақтығыстардағы манипуляция және жалған ақпарат.....	149
Маханбетова А. БАҚ-тағы қазіргі мәселелер мен фактчекингтің маңыздылығы.....	153
Қасымжанова Г. Мобилография технологияларының қазақ тілді масс-медианы дамытудағы рөлі (qaz365.kz мысалында).....	157
Кудайберген С. Интернеттің бала дамуына әсері.....	164

Жусупова Д. Инклюзивті білім берудегі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды	170
---	-----

II ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ

Еспенбетов А. Сұлтанмахмұттанудың өзекті мәселелері.....	177
Ердембеков Б. Абайдың поэзиядағы сыны.....	184
Зейнулина А.Ф.,Ташекова А.Т. Қазіргі қазақ романының тақырыптық-жанрлық көркемдігі.....	191
Хамзина Қ, Қалыбекова К. І. Есенберлин және қазақ әдебиеті.....	196
Умбетова А, Шауенова Г, Хамитова Э. Тұманбай Молдағалиев поэзиясындағы эстетикалық идеал.....	201
Смагулова А. Абай қарасөздерінің тезаурусы.....	206
Алтайбекова К. Әйелдер бейнесін жасаудағы алғашқы ізденістер.....	212
Шегетайқызы Б. Қазақ ақындарының шығармашылығындағы төрттіктер.....	217
Кулибекова Ж, Бигужина Г. Мағжан Жұмабаев және Солтүстік өңір қаламгерлерінің шығармашылығындағы өзара үндестік.....	221
Оралқызы З. Б. Кенжебаев – әдебиет тарихының білгірі.....	225
Бердикенов У, Тоқсамбаева А. Әдеби шығарма-тұлға дамытудың негізі немесе мектепте әдебиет пәнін жаһандық тұрғыдан оқыту.....	230
Зеймұллаева Т. Қазақ новеллаларының жанрлық сипаты мен көркемдік жүйесі.....	235
Сыланова А, Тоқсамбаева А. Қудалау қамытын киген ағайынды Қоңыратбаевтар.....	240
Кемелтай Е, Тоқсамбаева А. Зейнолла Сәнік шығармаларындағы ұлттық құндылықтың көрінісі.....	245
Мубаракова С.Е. XX ғасыр басындағы қазақ әдебиеті және Сұлтанмахмұт Торайғыровтың әдеби мұрасы.....	246
Байқон Қ, Біржан салдың музыка әлеміндегі орны.....	252

МаксUTOBa A, Шaтeнoвa C. Oқушылардың тiлдiк дағдыларын дамыту жолында қолданылатын тиiмдi әдiс-тәсiлдер.....	255
Жайманова Н. Әдебиет пәнін оқытудағы белсенді әдістер.....	261
Амирова Э, Сабит Д . Бастауыш сынып оқушыларының мәтіндер арқылы тiлiн дамытудың ерекшелiктерi.....	265
Умбетова С, Жасынбекова Б. Әдебиет сабақтарына ақпараттық технологияны енгізу.....	269
Умбетова А, Балгимбекова А. Ыбырай Алтынсарин әңгімелеріндегі ғибрат – оқытудың қуатты құралы.....	273
Балгимбекова А. Әңгіме жанрын оқыту жолдары.....	277
Муханова М, Досжанова Б. Оқу үдерісіндегі инновациялар.....	282
Кулибекова Ж, Ережепова А. Қазақ ертегілеріндегі жағымсыз кейіпкерлердің бала психологиясына әсері.....	286
Альчимбаева Н, Райханова Г. Қазақ поэмаларындағы хандар тұлғасы.....	290
Доскенова К, Жандаулетова Ж. Дәстүрлі қазақ қоғамындағы сал – серілер мұрасы.....	294
Байқон Қ. Фариза Оңғарсынова шығармаларындағы өнер адамдарының бейнесі («Дыбыстар әлемі» және «Сайраған жетісудың бұлбұлымын» поэмалары негізінде)	299
Хамитова Э, Умбетова А. Әйел бейнесі – қоғам бейнесі (профессор С.Тапанованың зерттеулері негізінде).....	302
Омарова К. Көркем шығармағы әйел бейнесі Д.Исабековтың «Әпке» драмасы бойынша тапсырмалар топтамасы.....	308
Жумабекова Г. Оқылым дағдысын дамытудың тиімді жолдары.....	313
Макатова А. Қазіргі медиамәтіндердегі стереотиптер.....	317

түсіністікті қалыптастыруда шешуші рөл атқарған журналистер қашанда болған, олардың қатарында Камал Смайылов та бар екені даусыз.

Камал Смайылов журналист және публицист рөлін атқара отырып, өз замандастарының толғаныстарымен тығыз байланыста болады. Жазбасында зерттеген тақырыптары қазірде де өзекті. Олай болса, Камал Смайыловтың журналистика әлеміне сіңірген еңбегіне лайықты баға беру орынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Смайылов К. ХХІ ғасырға саяхат. - Алматы: Қазақстан, 1978. - 263 б.
2. Смайылов К. Жолданбаған 27 хат. - Алматы: Қазақстан, 1992. - 232 б.
3. Смайылов К. Көптомдық шығармалар жинағы. - Алматы: Қазығұрт, 2012- 443 б. - 1 т.
4. Смайылов К. Шығармалары: публицистикалық ой-толғамдар, әңгіме-хаттар / К. Смайылов; ақылдастар алқасы Б. Әбдішев; ред. Қ. Асанов; Қарағанды облысының әкімдігі. - Астана: Фолиант, 2013. - 402 б.
5. [Камал Смайылов \(adebiportal.kz\)](http://adebiportal.kz)
6. [Камал СМАЙЛОВ: «Адамда сыр болмайды айтылмайтын...» - Атырау газеті \(atr.kz\)](http://atr.kz)

ЗАМАНАУИ МЕДИАДАҒЫ ҒЫЛЫМ КӨРІНІСІ: ТЕНДЕНЦИЯЛАР, КЕЙСТЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРДЫ ТАЛДАУ

Самал Асқар,

ЕҰУ журналистика және саясаттану
факультетінің магистранты

Андатпа. Бұл мақалада автор ғылымды ілгерілетудегі, негізгі тенденцияларды қадағалаудағы, кейстерді зерттеудегі және болашақ туралы болжам жасаудағы БАҚ рөліне терең үңілген. Қоғамның ғылыми білімді қабылдауына медиа-технологиялардың әсері және осы процестің этикалық аспектілері басты назарда.

Цифрлық технологияларға қаныққан заманауи ақпараттық дәуір ғылымның алдына жаңа міндеттер мен мүмкіндіктерді қатар қойып отыр. Ақпараттық шу жағдайында БАҚ ғалымдар мен қоғам арасындағы көпірге айналады. Бұл көпірдің тиімділігі ақпараттың жылдамдығы мен қолжетімділігімен ғана емес, оның визуализациясымен де анықталады.

Баспа ғылыми журналдарынан цифрлық форматтарға назар аудару ғылыми ақпараттың қолжетімділігін қайта қарауға әкелді. Бұл тұжырымдарға Science Advances және Nature Communications сандық журналдары жарқын мысал бола алады. Олардың электронды форматтары ғылыми мақалаларды таратудың бұрын-соңды болмаған жылдамдығын және соңғы зерттеулерге жаһандық қолжетімділікті қамтамасыз етті.

Ал әйгілі немістің «Kurzgesagt – In a Nutshell» [1] жобасы ғылыми тұжырымдамаларды визуализациялаудағы бірегей тәсілінің арқасында көпшіліктің арасында ерекшеленеді. Күрделі тақырыптар туралы анимациялық бейнелер кең аудиторияға жетеді және тіпті ең күрделі ғылыми тұжырымдамаларды түсінікті және қызықты етеді.

PBS арнасындағы «NOVA» [2] бағдарламасында редакторлар ойын-сауықты ғылыми тереңдікпен сәтті үйлестіреді. Оның форматы кең аудиторияның назарын аударуға ғана емес, сонымен қатар ғылыми қоғамдастықпен ұзақ мерзімді өзара іс-қимылды сақтауға, пікірталас пен диалог үшін кеңістік құруға мүмкіндік береді.

Ғылымдағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі туралы пікірталастың тағы бір ажырамас бөлігі – фейк мәселесі. Ғылыми журналистика білім мен ақпаратты таратуда маңызды рөл атқарады, бірақ ол жалған жаңалықтар мен жалған ақпаратқа да осал келеді. Осы орайда ғылымды медиада таратудағы фейктың қауіптілігін зерттеп, оны жеңу стратегияларын ұсынған жөн:

1. Ғылыми журналистикадағы жалған жаңалықтардың қауіптілігі:

А) Фактілерді бұрмалау: Фейк ғылыми деректер мен фактілерді бұрмалап, дұрыс емес шындық елесін жасай алады.

Б) Ғылыми қауымдастықтың әсері: Фейк жаңалықтардың таралуы ғылыми қауымдастықтың пікіріне әсер етіп, зерттеу басымдықтарын бұрмалауы мүмкін.

2. Қарсы стратегиялар:

А. Сыни тұрғыдан ойлау: Ғылыми журналистер мен оқырмандар дереккөздерді талдап, ақпараттың дұрыстығын тексеру арқылы сыни ойлауды дамытуы керек.

Б. Дереккөздердің түпнұсқалығы: Жарияланған дереккөздер деректерді манипуляциялау мүмкіндігін қоспағанда, түпнұсқалығы тексерілуі қажет.

3. Этикалық стандарттар:

А. Транспаренттілік: Журналистер ақпарат жинаудың көздері мен әдістерін ашып көрсету арқылы ашық стандарттарды ұстанулары керек.

Б. Академиялық адалдық: Журналдар қателерді қарастыру және теріске шығару платформасын ұсына отырып, академиялық адалдыққа ықпал етуі тиіс.

4. Білім және сауаттылық:

А. Журналистерге арналған ғылым курстары: Журналистерді зерттеудің ғылыми әдісі мен принциптерінің негіздеріне үйрету оларға ғылыми тақырыптарды жақсы түсінуге және дұрыс көрсетуге көмектеседі

Б. Оқырмандардың сауаттылығы: Оқырмандардың ғылыми сауаттылық деңгейін арттыру оларды жалған жаңалықтар мен фейк ақпараттан қорғауға ықпал етеді.

5. Ғылыми қоғамдастықпен серіктестік:

А. Пікірлер: Ғылыми сарапшылармен өзара әрекеттесу және мақалалардың ғылыми дәлдігіне қатысты шолулар сапаның жоғары стандарттарын сақтауға көмектеседі.

Ғылыми журналистикадағы фейк жаңалықтарды жеңу журналистердің, ғылыми қауымның және оқырмандардың бірлескен күш-жігерін қажет етеді. Сыни тұрғыдан ойлау, этикалық стандарттар және білім беру – ғылыми білімді тарату үшін сенімді ақпараттық ортаны құруға көмектесетін негізгі стратегиялар.

Күрделі жаңалықтар мен ғылыми жетістіктерді бұқаралық ақпарат құралдары арқылы – объектісіне қарай, сонымен бірге зерттеу әдісіне қарай кеңірек аудиторияға жеткізу – зерттеушілер сирек иеленетін ерекше біліктілік пен қабілеттерді талап етеді.

Биология, химия, физика, гуманитарлық немесе әлеуметтік ғылымдар бойынша білімі бар журналистер мен редакторлар осы салада мамандандырылған. Олар белгілі бір ғылым саласын танымал етеді, ол туралы білімдерін аяқталған зерттеулер немесе өздерінің ізденістері арқылы алады. Зерттеу жетістіктерін немесе ғылыми ақпаратты қарапайым адамдарға жеткізу мүмкіндігі, әдетте, қарым-қатынас тілін герметикалық – тек белгілі ғана зерттелетін құбылыспен айналысатын тар мамандар тобына – қарапайым, еркін түсінікті тілге ауыстыруды талап етеді. Аналогиялар, метафоралар, фотосуреттер, теледидар немесе басқа күнделікті медиа құралдары немесе оқырмандар мен көрермендердің тәжірибесіне жүгіну – жаңалықтар мен зерттеу жетістіктерін берудің ең жиі қолданылатын әдістері. Қазіргі уақытта барлық дерлік пәндердегі «кезек күттірмейтін» ғылыми жаңалықтардың типтік көздері көбімізге белгілі апта сайынғы таралатын зерттеу журналдары: АҚШ-та жарияланған Science және Ұлыбританиядағы Nature. Олар сондай-ақ басып шығарылған нұсқасы жарияланғанға дейін желіде пайда болады. Оларды негізінен әртүрлі мамандандыру салаларындағы зерттеушілер пайдаланады (мысалы, апта сайынғы «Nature» импакт-факторы 30-дан асады). Осы арқылы олар ғылымды танымал етуге, жаңалықтар мен жетістіктерді қарапайым адамдарға түсінікті тілге жеткізуге, сондықтан бұқаралық ақпарат құралдарына оңай таратуға негіз болады.

Журналистер мен редакторлар жеткізетін ғылыми ақпарат белгілі бір ережелерді басшылыққа алады. Мәселе мынада: бұқаралық ақпарат құралдары неғұрлым кең таралған болса, ақпарат соғұрлым қарапайым болады. Мысалы, ғылыми-көпшілік кітапта немесе журналда ашылған құбылысты немесе заңдылықтарды сипаттауға және білімді оқырмандарға қолайлы тілде көп орын бөлу керек деп есептесе, бұл қисынды болып көрінеді. Дегенмен, мыңдаған, кейде миллиондаған адамдарға бағытталған күнделікті баспасөзде сол бір ғылыми ақпарат айтарлықтай жеңілдетіледі. Мұнда, теледидар немесе радио хабарларындағы сияқты, басқа ережелер қолданылады. Оларды келесідей сипаттауға болады:

Біріншіден, әдетте, ғылыми ақпарат қысқа. Ерекшелік – ғылымға арнайы уақыт пен орын арналған газеттер, теледидар немесе радио бағдарламалары.

Екіншіден, өте кең халыққа берілетін ғылыми ақпарат аудиторияның немесе оқырмандардың интеллектуалдық мүмкіндіктері мен шектеулерін (мысалы, тек бастауыш білім) ескереді. Сондықтан ол міндетті түрде оқырман немесе аудитория қолданатын тілге және бейнелерге бағытталған болуы керек.

Үшіншіден, оқырманды, тыңдаушыны немесе көрерменді зерттеу жетістіктері туралы ақпаратты алуға ынталандыру үшін журналистер мен редакторлар ненің тартымды екенін, нені таң қалдыратынын, нені таң қалдыратынын, не қауіп төндіретінін атап көрсетеді. Бұл ғалымның ниетіне мүлдем қайшы келетін, кейде шындыққа сәйкес келмейтін қарым-қатынасты тудыруы мүмкін.

Осы жерде бірнеше жыл бұрын Польшаның күнделікті баспасөзінде жарияланған және бұқаралық ақпарат құралдарына тән үш ерекшелікті көрсететін ғылыми жаңалықтың мысалын қолдануға болады. 1995 жылы Роберт Пломин және оның Лондон университетіндегі әріптестері Intelligence кәсіби журналында мақала жариялады [3], онда олар зерттеуде қолданылатын 100 ДНҚ маркерінің бірі (гиппокамптың жұмысын анықтайтын маркер – EST00083 локус) деп мәлімдеді. Wechsler Intelligence Test (IQ = 82, 105 және 130) арқылы өлшенетін үш түрлі интеллект деңгейімен сипатталатын топтарды саралады. Осы зерттеудің негізінде олар QTL (сандық қасиет локустары) деп аталатын әдістеме арқылы алынған нәтижелер IQ-дағы топаралық айырмашылықтардың екі пайызынан азын түсіндіреді деген қорытындыға келді. Польшада бірнеше күнделікті газеттер «Интеллект гені ашылды», «Адамның интеллектіне жауап беретін ген анықталды» деген айдарлармен қысқаша ақпарат материалдарын жариялады.

Ал шын мәнінде, интеллект гені ашылмағаны анық.

Біріншіден, бұл зерттеушілер қолданатын әдіс белгілердің, соның ішінде интеллекттің, сандық таралуы бар және полигендік әсерлер осы белгілердің дисперсиясын қосымша және өзара алмастыратын түрде анықтайды деген болжамға негізделген. Сондықтан сандық статистикаға негізделген бұл әдіс зерттелетін құбылысқа жауапты бір генді анықтауға мүмкіндік бермейді. Екіншіден, Wechsler сынағы біз интеллект деп атайтын нәрсенің таңдалған аспектілерін ғана өлшейді. Үшіншіден, ДНҚ маркері үш топ арасындағы IQ айырмашылықтарының тек шекті бөлігін (2%-дан төмен) түсіндіреді.

Ғылым мен бұқаралық ақпарат құралдары арасындағы байланыстарды талқылауда автор ғылымның өзіндік ерекшелігін және зерттеу жетістіктері мен жаңалықтарын жеткізуге қатысатын ақпарат құралдарының түрлерін ескере отырып, мүмкін болатын әртүрлі байланыстарды ұсынуға тырысады. Бұқаралық ақпарат құралдарының қатысуынсыз ғылымды дамыту қиынға соғатыны және бұл араласудың пайдасы көп. Бірақ бұқаралық ақпарат құралдары зерттеу нәтижелерін жеңілдету немесе бұрмалау арқылы ғылымның құнсыздануына әкелуі мүмкін. Ғылым мен бұқаралық ақпарат құралдарының өзара әрекеттесуіндегі әдептілікке қарсы әрекеттің әлеуметтік салдары ауыр болуы мүмкін.

Ғылымды ілгерілету үшін бұқаралық ақпарат құралдарын тиімді пайдалану кешенді тәсілді қажет ететінін атап өту керек. Сәтті жағдайлар болашақта ғылым мен қоғам арасындағы қарым-қатынасқа оң әсер ететін синергияны құру үшін визуализация, қоғаммен байланыс жасау және ақпаратты жауапкершілікпен пайдалану өзара әрекеттесетінін көрсетеді.

Отандық медиадағы ғылым перспективасынан қарсақ, OYLA сияқты ғылыми журналдар ғылымды ілгерілетуде және тиісті зерттеулерді таратуда маңызды рөл атқарады [4]. Осы үдерістегі мұндай журналдың рөлінің бірнеше аспектілерін қарастырайық:

1. Жаңа зерттеулердің жариялануы:

«OYLA» ғалымдарға өз жаңалықтарын әлемдік ғылыми қауымдастықпен бөлісуге мүмкіндік беретін жаңа зерттеулерді жариялау алаңы қызметін атқарады. Бұл жаңа білімді таратуға және озық ғылыми тұжырымдамаларды насихаттауға көмектеседі.

2. Ғылыми диалогты ынталандыру:

«OYLA» сияқты журналдар ғалымдарға зерттеу нәтижелерін талқылау үшін платформа ұсынады. Журналда мақалаларды жариялау идеялар алмасуға, түсініктеме беруге және пікірталасқа көмектесу арқылы ғылыми диалогты ынталандырады, сол арқылы ғылыми қоғамдастықтың дамуына ықпал етеді.

3. Сараптамалық шолу:

Журналда сараптама жүргізу механизмдері жиі ұсынылып, онда сарапшылар зерттеулердің сапасын олар жарияланғанға дейін бағалайды. Бұл процесс ғылыми ақпараттың жоғары стандарттарын қамтамасыз етіп, ғылыми дәлелдерге сенімді сақтаудың маңызды болады.

Жеті жыл ішінде балаларға арналған ғылыми-көпшілік OYLA журналы халықаралық феноменге айналды. Алматыдан жұмыс істейтін басылым ұжымы журналдың бес елде шығатын нұсқасына контент жасайды.

OYLA Қазақстаннан басқа Оңтүстік Кореяда, Францияда, Ұлыбританияда және АҚШ-та шығарылады. Франчайзингтік жобалар осы жердегі мазмұнмен бірдей, жергілікті нарықтарға сәл бейімделген. Мысалы, Кореяда олар экстравагантты мұқабаларды ұнатады, ал мәтіндерді корей графикасының ерекшеліктеріне байланысты сәл қысқартуға тура келеді. Яғни, негізінен бейімделу семантикалық емес, техникалық бөлшектер деңгейінде.

Алғашында Қазақстанда балаларға арналған ғылыми-көпшілік журналын шығару идеясын жүзеге асыру қиын болып көрінді. Қазірдің өзінде көптеген шетелдік серіктестер OYLA-ның тамыры қазақ екенін білгенде таңғалады. Алматыда орналасқан редакция негізінен редакторлар мен дизайнерлерден тұрады. Авторлар, аудармашылар, шетелдік редакторлар, баспа және тарату серіктестері дүние жүзінде шашыраңқы қоныстанған.

OYLA жобасы сәтті болғаны сонша, оны іске қосқаннан кейін көп ұзамай баспагерлерге шетелден ынтымақтастық туралы ұсыныстар түсе бастады. Алматылық ұжым шетелдік әріптестерін контентпен қамтамасыз

етеді, ал шетелдік серіктестер журналды жарнамалық материалдармен толықтыруға мүмкіндігі бар.

OYLA сонымен қатар жарнаманы таңдауға мұқият қарайды. Негізгі қағида – балаларға зиян келтірмеу. OYLA-ның барлық нұсқалары Алматы кеңсесінде теріледі.

OYLA ай сайын жарияланады. Журналдың бөлімдері математика, химия, биология, медицина, физика және гуманитарлық ғылымдар сияқты салаларды қамтиды.

Басылымның қазақша нұсқасының басты ерекшелігі – тегін таратылуы. Жазылушылар OYLA-ны тікелей өз қолдарына алады. Қазіргі цифрландырылған әлемде журналы бар пакетті алу балалар үшін нағыз қуаныш.

OYLA мақсаттарының бірі – балаларға ғылымда жұмыс істейтін принциптер туралы түсінік беру.

Жалпы, мектептегі білім фейк ақпаратты дәлелденген фактілерден ажырату үшін жеткілікті болуы керек. Алайда, іс жүзінде бұл үшін адамдарға – мектеп оқушыларына да, ересектерге де – бұл білім базасының жетіспейтіні жиі кездеседі. Сондықтан да, медиадағы ғылымның рөлін ұлғайтудың маңызы зор. Ал ғылым болса, өз кезегінде, медиада көбірек таралуға талпынуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Kurzgesagt - In a Nutshell» жобасы: <https://kurzgesagt.org/>
2. PBS арнасындағы «NOVA» жобасы: <https://www.pbs.org/wgbh/nova/>
3. Intelligence журналының архиві: <https://ores.su/ru/journals/intelligence/>
4. OYLA журналының ресми сайты: <https://oyla.kz/>

THE CONCEPT AND FEATURES OF CRIMINAL JOURNALISM

Kusainova Adel

1st year master student «Journalism and Political Science» faculty, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, the Republic of Kazakhstan

Zhanysbayeva Akniet

Ph.D, Assistant Professor, «Journalism and Political Science» faculty, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, the Republic of Kazakhstan

Abstract

In this article, the topic of crime on television will be touched upon, something that not everyone wants to see when they come home from work, but why coverage of forensic science is important for society. How popular is the chosen direction in Kazakhstan. The relevance of the topic lies in the fact that humanity has always faced crime and there is no escape from it, the main task of the media is to inform its viewers about its consequences, to attract public opinion to the problem, so it is important to update the topic of murders and crimes in order to reduce the level of crime.